Svartbrödernas hemvist i Malmö

I Elbogen nr 3 1976 redogjorde undertecknad i en kortare artikel om vunna grävningsresultat vid en avloppsgrävning i Gråbrödersgatan. Samtidigt gjordes ett upprop till Elbogens läsare, varvid fotografier från 1930-talets utgrävningar av det forna dominikanerkapellet i till gatan angränsande kvarter efterlystes. Malmö museum var då i färd med att bearbeta det befintliga, äldre utgrävningsmaterialet från området. Resultatet av uppropet var knappast lysande. Fornminnesföreningens allt i allo, Kjell-Åke Karlsson på stadsarkivet bidrog dock med Leif Ljungbergs privata fotosamling som fanns på arkivet. Här kunde utplockas några verkliga rariteter, bl.a. ett foto av en grävande Einar Bager och en vilande Leif Ljungberg taget i april 1934. Fortfarande saknades dock nästan hela det fotografiska dokumentationsmaterialet från utgrävningen. Av en händelse råkade emellertid undertecknad för några månader sedan titta i en gammal pappkartong vilken placerats på undanskymd plats i ett av museets många arkiv. Man behöver verkligen inte alltid gå över ån efter vatten. Här låg nämligen i en salig röra de eftersökta fotografierna.

Så sent som år 1971 omtalades det i tryck att det vid utgrävningarna på den forna kapelltomten på 1930-talet visserligen frilagts grundmurar, men att dessa inte visade hur kapellområdet en gång sett ut. Sju år senare har vi nu kommit fram till ett sådant resultat att en rekonstruktionsmodell över kapellet långsamt och tålmodigt håller på att växa fram hos modellbyggerskan på museet. Hur är då detta möjligt? En bidragande orsak är att man år 1971 inte kopplade ihop det då tillgängliga utgrävningsmaterialet. I området finns nämligen inte mindre än fyra olika utgrävningsresultat vilka erhållits åren 1931, 1934, 1938 och 1953. Till detta skall numera också läggas två stycken utgrävningar i Gråbrödersgatan åren 1976 och 1977.

Dominikanerkapellet i Malmö uppfördes någon gång mellan åren 1296 och 1333. Kapellet löd direkt under det stora dominikanerklostret i Lund och hade liksom detta Marie Magdalena som skyddshelgon. Ut mot dåtidens malmöitiska huvudgata — Västergatan — låg själva kapellbyggnaden. Direkt öster om denna anslöt ett fyrkantigt torn, vilket troligtvis använts för bostadsändamål och som samlingslokal. I anslutning till den norra tornsidan låg dessutom en mindre byggnad ut mot Gråbrödersgatan i vilken förmodligen köket varit inrättat.

Till kapellområdet hörde också en kyrkogård. Denna låg mellan byggnaderna mot Västergatan och nuvarande Norra Vallgatan. Mot den medeltida stranden, dvs. våra dagars Norra Vallgata, begränsades kyrkogården av en hög tegelmur försedd med sex yttre strävpelare. Strävpelarna var nödvändiga då muren inte endast skärmade av kyrkogården, utan också

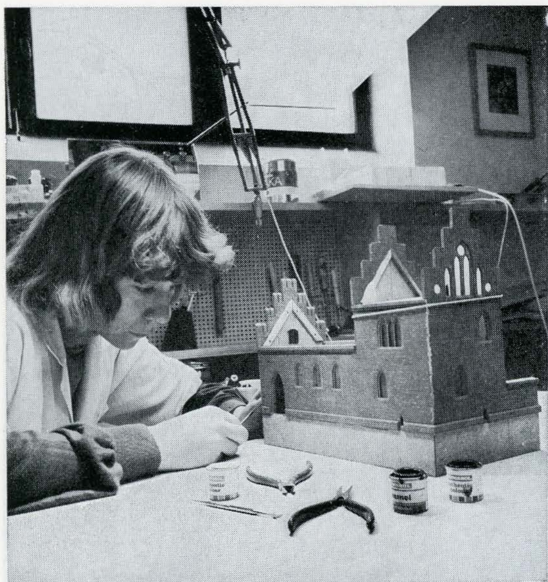
Tre skelett frilagda vid utgrävningen år 1934.

Utgrävningsplatsen år 1934. I bakgrunden Norra Vallgatan.

tjänstgjorde som terrasseringsmur. Kyrkogårdens markyta låg nämligen betydligt högre än strandens.

Dominikanerna tillhörde liksom franciskanerna de s.k. tiggarordnarna. Man brukar också efter färgen på ordensdräkterna benämna dem svartbröder respektive gråbröder. Till skillnad från franciskanerna erhöll aldrig dominikanerna ett riktigt kloster i Malmö. När ordnen i arkivalierna för första gången omtalas i staden år 1296, kan man våga läsa mellan raderna att bröderna endast vistades här tillfälligt — antagligen i samband med de stora årliga marknadssäsongerna. Att man ett trettiotal år senare uppfört ett kapell får nog i första hand ses som en praktiskt betingad åtgärd. Nu kunde de allmosejagande bröderna hålla övernattning och matservering i egen regi, samtidigt som man från ”den lange Adelgade” kunde locka marknadsfolket till sig. Säkerligen har man också fått goda intäkter och donationer genom de möjligheter till gravplats man erbjöd allmänheten. Vid utgrävningen år 1938 påträffades t.ex. under kapellets korgolv en barngrav. En så framträdande begravningsplats tyder på att barnets föräldrar varit i hög grad välbärgade.

Cecilia Johansson under arbete med kapellmodellen.

Modellbyggerska Cecilia Johansson arbetar nu med att förfärdiga en modell av inte bara kapellet med kyrkogård utan även av hela området vid nuvarande korsningarna Västergatan—Gråbrödersgatan—Norra Vallgatan som detta såg ut under början av 1400-talet. Modellen utföres i skala 1:75 och som alltid kännetecknas alstren från museets modellverkstad av precision och konstnärlig kvalitet. Modellen kommer i färdigt skick att erbjuda något nytt rent utställningstekniskt. På en och samma modell ska man nämligen kunna se både hur området ser ut i dag och hur det såg ut för nästan sexhundra år sedan.

Under medeltiden fanns det i Malmö ett flertal religiösa stiftelser och institutioner. Av dessa kvarstår i dag endast S:t Petri kyrka ovan mark. Förutom denna mäktiga kyrka och ovan nämnda dominikanerkapellet fanns invid S:t Gertrudsgatan S:t Gertruds kapell, vid Buttericks S:t Jörgens kapell, på Stortorget Helgeandsklostret, i kv. Fisken vid Lilla Bruksgatan det äldre franciskanerklostret, i Kungsparken det yngre franciskanerklostret samt på slottsholmen Simonis et Jude kapell och Helige Kors kapell. I dag saknas helt informationsplattor som visar de olika platsernas historiska anknytning. I Lund har man satt upp bronsplattor med reliefdekor av t.ex. dominikanerklostret. Borde det inte vara möjligt att även i vår stad smycka husfasader med dylika konstnärligt utförda minnesplattor, en kanske både nyttig och välbehövlig vägledning för allmänheten? Hur många av gästerna i Jönssons kaffebar är det t.ex. som i dag vet att de avnjuter sitt kaffe på platsen för dominikanernas forna kapellkyrkogård.

Sven Rosborn

Nytt från styrelsen

Vid ett sammanträde den 25 maj konstuerade sig den vid årsmötet i april nyvalda styrelsen i Malmö fornminnesförening.

Under ordförandeskap av professor Kjell Å Modéer utsågs direktör John Hain till vice ordförande och kassaförvaltare och skriftställaren Helge Andersson till sekreterare.

Styrelsen har i övrigt följande sammansättning:

Tf museichefen Bengt Salomonsson, intendenten Sven Rosborn, fru Elsebeth Bager, arkitekten SAR Bengt Berggren och speciallärararen Britt Norstadius.

Vid sammträdet diskuterades föreningens verksamhet i ett längre perspektiv. Styrelsen beslöt att fira föreningens 75-årsjubileum vid en högtidlighet i Landstingssalen på rådhuset i februari 1979.